

شکاف مالیاتی

(عمل و پیامدها)

www.ketab.ir

سرشناسه	: ابوالفتح، مزگان، ۱۳۶۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: شکاف مالیاتی (علل و پیامدها) / مولف مزگان ابوالفتح، سیداحسان حسینی نژاد.
مشخصات نشر	: تهران: سنجش و دانش، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۱۲۰ ص.
شابک	: 978-600-469-702-6
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
بازداشت	: کتابنامه: ص. ۱۱۴ - ۱۲۰.
موضوع	: مالیات گریزی -- ایران -- نمونه پژوهی
موضوع	: Tax evasion -- Iran -- Case studies
موضوع	: مالیات بر درآمد -- ایران -- نمونه پژوهی
موضوع	: Income tax -- Iran -- Case studies
موضوع	: رشد اقتصادی -- ایران -- نمونه پژوهی
موضوع	: Economic development -- Iran -- Case studies
موضوع	: ایران -- سیاست اقتصادی -- نمونه پژوهی
موضوع	: Iran -- Economic policy -- Case studies
شناسه افزوده	: حسینی نژاد، سیداحسان، ۱۳۶۲ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۷/۲ الف۹/الف/ HV۶۳۴۲
رده بندی دیویی	: ۳۶۴/۱۲۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۴۰۳۵۸۱

شکاف مالیاتی (علل و پیامدها)

مؤلف: مزگان ابوالفتح - سید احسان حسینی نژاد

ناشر: انتشارات سنجش و دانش

تیراژ: ۵۰ نسخه

نوبت چاپ: ۱۳۹۷ اول

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۶۹-۷۰۲-۶

آدرس: خ دانشگاه - تقاطع روانمهر - ساختمان سنجش و دانش پ ۱۲۶

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر محفوظ می باشد.

پیشگفتار

در کلیه ملل دولت‌ها در قبال مردم در برآورده ساختن نیازها و خواسته‌های آنان همچون ایجاد اشتغال، ایجاد امنیت داخلی و ملی، تثبیت قیمت‌ها، تأمین امنیت اجتماعی کارآمد، ثبات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی، بهبود وضعیت تراز پرداخت‌ها و غیره پاسخگو می‌باشند و برای دستیابی به این مهم نیازمند منابع مالی مکفی خواهند بود. به همین سبب از دیر باز با تشکیل جوامع حکومتی، مالیات و اخذ آن به عنوان یک موضوع حاکمیتی مطرح بوده و دریافت آن تحت عناوین و اشکال مختلف رایج گشته و به تدریج جنبه علمی به خود گرفته است. با گسترش روزافزون علم اقتصاد و حضور دولت در حوزه‌های مختلف اقتصادی، وظایف جدیدی برای مالیات‌ها در نظر گرفته شده است. در نوع یک نظام مالیاتی تحت تأثیر نظام‌های سیاسی، نظریات اقتصادی، روش‌های مدیریتی و غیره می‌باشد. در وضع وصول مالیات، دولت به دنبال تجهیز منابع مالی در برابر مخارج دولتی، تثبیت فعالیت‌های اقتصادی و تحقق عدالت اجتماعی به وسیله تعدیل نابرابری‌های درآمدی و ثروت بوده و به همین سبب است که مالیات به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای اقتصاد کلان و یک ابزار و اهرم مالی کارآمد برای به تعادل رساندن اقتصاد و بهبود وضعیت شاخص‌های اقتصادی همچون نرخ بیکاری، نرخ تورم، حمایت از تولیدات داخلی و رشد اقتصادی، نرخ سرمایه‌گذاری و غیره در اختیار دولت‌ها قرار دارد که نحوه و میزان بهره‌مندی از این ابزار مالی بر طبقه بندی اقتصادی کشورها نقش خواهد داشت.

دستاوردهای تجربی در اغلب کشورهای توسعه یافته نشان می‌دهد که درآمدهای مالیاتی یکی از مهم‌ترین منابع درآمدی در این کشورها را تشکیل می‌دهد و مالیات نقش قابل توجهی را در اعمال سیاست‌های اقتصادی در این کشورها ایفا می‌کند. به گونه‌ای که در برخی از کشورها ۲۰ تا ۳۰ درصد از هزینه‌های عمومی دولت از طریق درآمد های مالیاتی تأمین می‌گردد. در مقابل کشورهای در حال توسعه دارای یک سیستم مالیاتی ناکارآمد هستند که قادر به تأمین اهداف مالی و مالیاتی دولت نمی‌باشند. لذا این کشورها نیازمند یک سیستم مالیاتی نوین و با ثبات هستند که بتواند نقش خود را به بهترین وجه ایفا کند. مالیات در ایران مانند سایر کشورها در حال توسعه نتوانسته نقش چندانانی را در اقتصاد ایفا کند. در اقتصاد ایران به دلیل شفاف نبودن درآمدها و عدم توانایی سیستم مالیاتی در شناسایی صحیح میزان درآمد مردم، میزان مالیات تشخیصی ناچیز بوده که این امر بخش قابل توجهی از همین مالیات تشخیصی نیز به مرحله وصول نمی‌رسد و اگر هم وصول شود اصل فایده در آن رعایت نمی‌شود یعنی هزینه وصول آن به مالیات وصولی بیشتر است. این مسئله باعث می‌شود تا مالیات با متعلقات متفاوت از مالیات محاسبه باشد که نتیجه آن به وجود آمدن شکاف مالیاتی^۱ خواهد بود. این مسئله جدای از نظام مالیاتی ناکارآمد به وجود درآمدهای نفتی و نفتی عمده‌ای آن در اقتصاد برمی‌گردد. به طوریکه وجود درآمدهای نفتی باعث شده که لزوم توجه جدی به مالیات و اثرات اقتصادی آن مورد غفلت قرار گیرد. از طرفی در ایران شاهد افزایش نرخ تورم و

بیکاری هستیم که ثمره همین غفلت است. به عبارت دیگر پایین بودن تولید و صادرات غیر نفتی در ایران و اتکای اقتصاد ایران به صادرات نفتی موجب افزایش نرخ بیکاری و تورم شده که این مسئله بسیار حائز اهمیت است. افزایش نرخ بیکاری و تورم نیز به خودی خود روی شکاف مالیاتی در ایران تأثیر به سزایی دارد. بنابراین ضروری است که به رابطه بین متغیرهای کلان اقتصادی و شکاف مالیاتی در ایران پرداخته شود.

اطلاعاتی که در این مطالعه در خصوص رابطه‌ی بین متغیرهای کلان اقتصادی و شکاف مالیاتی در ایران ارائه می‌شود می‌تواند کاربردهای گسترده‌ای برای دولتمردان، سیاست‌گذاران، کارشناسان امور مالیاتی و محققان داشته باشد.

سعی شده با انجام این پژوهش در راستای برنامه‌ریزی جهت کاهش شکاف مالیاتی، نقش و میزان عوامل مؤثر بر شکاف مالیاتی مشخص می‌شود. مشخص نمودن ضریب اهمیت هر یک از عوامل مؤثر بر شکاف مالیاتی می‌تواند منجر به سیاست‌گذاران‌های صحیح کارشناسان اقتصادی در بخش سازمان امور مالیاتی و معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی با هدف کاهش شکاف مالیاتی شود.

فهرست مطالب

۸	فصل اول:
۸	شکاف مالیاتی و عوامل مؤثر بر آن
۹	مقدمه
۱۰	تعارف و مفاهیم
۱۰	ظرفیت مالیاتی
۱۲	شکاف مالیاتی
۱۴	اجتناب و فرار از مالیات
۱۵	زمینه های اجتماعی فرار مالیاتی
۱۶	اقتصاد زیرزمینی
۱۷	زمینه های پیدایش فرار مالیاتی و جاد اقتصاد زمینی
۱۹	نرخ تورم و تعریف مالیاتی
۱۹	شکاف مالیاتی و رشد اقتصادی
۲۰	جمع بندی
۲۱	فصل دوم
۲۱	مبانی نظری
۲۲	مقدمه
۲۲	ادبیات اقتصادی ظرفیت مالیاتی
۲۳	ادبیات موضوعی شکاف مالیاتی و رشد اقتصادی
۲۴	نظریه های شکاف مالیاتی و رشد اقتصادی
۲۷	نظریه های سرمایه گذاری مستقیم خارجی و رشد اقتصادی
۳۰	ادبیات اقتصادی عوامل مؤثر بر شکاف مالیاتی
۳۲	مبانی نظری مدل های مرتبط با فرار مالیاتی
۳۴	بیکاری و شکاف مالیاتی
۳۸	تورم و شکاف مالیاتی
۳۸	مروری بر مفهوم تورم و مبانی نظری پیرامون رابطه تورم و شکاف مالیاتی
۴۱	تورم و کسری بودجه
۴۴	استدلای نظری از رابطه بین سایر متغیرهای کلان اقتصادی و شکاف مالیاتی
۴۴	واردات و شکاف مالیاتی
۴۴	بدهی خارجی و شکاف مالیاتی
۴۵	جمع بندی
۴۶	فصل سوم
۴۶	روش تحقیق و تحلیل روند و تحولات متغیرها

۴۷	مقدمه
۴۷	معرفی الگو
۴۸	معرفی مدل
۵۰	بررسی رابطه بین شکاف مالیاتی و رشد اقتصادی
۵۱	روش تخمین و مزیت استفاده از روش ARDL
۵۴	الگوهای بویا
۵۶	الگوی تصحیح خطا
۵۸	توضیح داده‌های آماری
۵۹	دوره مورد بررسی
۵۹	تحلیل روند متغیرها در ایران
۵۹	بررسی روند درآمد مالیاتی در ایران
۶۱	بررسی روند حجم اقتصاد رزمینی در ایران
۶۲	بررسی روند شکاف مالیاتی در ایران
۶۵	بررسی روند نرخ تورم در ایران
۶۶	بررسی روند نرخ بیکاری در ایران
۶۷	بررسی روند بدهی خارجی در ایران
۶۸	بررسی روند ارزش واردات کالاها و خدمات در ایران
۶۹	بررسی روند سرمایه‌گذاری خارجی در ایران
۶۹	بررسی روند رشد اقتصادی در ایران
۷۰	جمع بندی
۷۲	فصل چهارم
۷۲	تخمین مدل و تفسیر نتایج
۷۳	مقدمه
۷۳	تصریح و تخمین مدل اول
۷۴	آزمون مانایی
۷۵	تخمین کوتاه مدت مدل
۷۸	نتایج تخمین کوتاه مدت
۷۹	تفسیر نتایج کوتاه مدت
۸۱	تخمین بلند مدت مدل ظرفیت مالیاتی
۸۲	تفسیر نتایج بلند مدت
۸۲	تخمین الگوی تصحیح خطا
۸۳	بدست آوردن شکاف مالیاتی
۸۵	تصریح و تخمین مدل دوم
۸۶	آزمون مانایی
۸۷	تخمین کوتاه مدت مدل شکاف مالیاتی
۹۰	نتایج کوتاه مدت
۹۲	تخمین بلند مدت مدل
۹۳	تحلیل نتایج بلند مدت
۹۳	تفسیر نتایج در کوتاه مدت و بلند مدت

۹۸	تخمین الگوی تصحیح خطا
۹۸	بررسی رابطه علیت بیت متغیرها
۱۰۲	تجزیه و تخمین مدل سوم
۱۰۳	آزمون F و رویکرد گزاینده جهت بررسی هم اتیاسنگی
۱۰۳	آزمون های تشخیص و ثبات
۱۰۵	جمع بندی
۱۰۶	فصل پنجم
۱۰۶	جمع بندی، نتیجه گیری و پیشنهادات
۱۰۷	مقدمه
۱۰۷	خلاصه تحقیق
۱۰۹	نتیجه گیری
۱۱۱	پیشنهادات و توصیه های سیاستی
۱۱۱	پیشنهادات و توصیه های سیاستی به دولت
۱۱۴	فهرست منابع و مآخذ

مقدمه

رفع نیازهای ضروری و تأمین امنیت اجتماعی، از مهم‌ترین عوامل بقای جامعه است؛ برای دستیابی به این اهداف دولت نیاز به تأمین منابع مالی دارد و مالیات‌ها یکی از مهم‌ترین و باثبات‌ترین درآمدهای دولت می‌باشند که به عنوان ابزاری کارا در تصحیح نابرابری‌ها، مقابله با تورم و هدایت سرمایه‌گذاری‌ها در مسیر مطلوب مورد استفاده قرار می‌گیرند. اما با توجه به مشکلات سیستم مالیاتی در ایران، تکیه بیشتری بر درآمدهای نفتی شده است و سهم مالیات‌ها در تأمین مخارج دولت کم است. مشکلات نظام مالیاتی به قوانین اجرایی و فرهنگ مالیاتی برمی‌گردد. همان‌طور که گفته شد درآمد مالیاتی یک منبع تأمین مالی مخارج دولت می‌باشد؛ اما، در واقعیت درآمد مالیاتی باثقل تاحدی متفاوت از درآمد مالیاتی بالقوه است و شکاف مالیاتی وجود دارد.

دلایل وجود شکاف مالیاتی به عواملی از قبیل مشکلات اجتماعی و مشکلات ساختاری مانند پایه باریک مالیاتی، معافیت‌های نامناسب، فرار از پرداخت مالیات، اعتمادی به مؤسسات و مسئولان دولتی و ضعف اداری شکاف مالیاتی برمی‌گردد. وجود شکاف مالیاتی بیانگر نارسایی دولت در وصول درآمد است و این امر، روی رشد و توسعه کشور اثر مخربی دارد.

بنابراین به نظر می‌رسد که برای برنامه‌ریزی بهتر دولت جهت احیای پاست‌های مالی، ضروری است از تغییرات شکاف مالیاتی دولت پیش‌بینی لازم صورت گیرد. این امر مستلزم بررسی و شناسایی روابط موجود بین متغیرهای اساسی اقتصاد کلان و شکاف مالیاتی می‌باشد. در این مطالعه تلاش می‌شود ضمن بررسی بر مباحث نظری، ارتباط بین متغیرهای اساسی اقتصاد کلان با شکاف مالیاتی بررسی شود.